

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Єдиний соціальний внесок як джерело фінансового забезпечення
державного соціального страхування**

Студента 2 курсу, 2-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Гальченка
Руслана
Вікторовича

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Савченко Наталія
Григорівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....	6
1.1. Сутність та роль державного соціального страхування в системі соціального захисту населення.....	6
1.2. Єдиний соціальний внесок як складова доходів системи державного соціального страхування.....	11
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	17
2.1. Особливості формування доходів системи державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску	17
2.2. Аналіз розвитку фінансового забезпечення видатків Пенсійного фонду.....	25
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....	34
3.1. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення систем соціального страхування.....	34
3.2. Напрями розвитку фінансового забезпечення системи державного соціального страхування в умовах функціонування єдиного соціального внеску в Україні	39
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

Актуальність теми. Система соціального страхування на сьогодні відіграє важливу роль, створюючи умови для економічного захисту громадян, забезпечуючи соціальну захищеність суспільства і є невід’ємною складовою соціальної політики держави, оскільки є важливим елементом процесу економічного розвитку, підвищує добробут суспільства, створює умови для соціального прогресу. Питання реформування соціального страхування є надзвичайно актуальним, але їй недостатньо уваги приділено у вітчизняних дослідженнях, тому існує необхідність подальшого обґрунтування напрямів реформування системи соціального страхування в Україні.

Система державного соціального страхування потребує подальшого розвитку й удосконалення в частині забезпечення прозорості та публічності діяльності фондів; завершення побудови цілісного фінансового механізму державного соціального страхування на основі запровадження єдиного соціального внеску; посилення державного фінансового контролю за грошовими потоками в системі державного соціального страхування.

Отже, процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження теоретичних засад та практики державного соціального страхування з метою розробки шляхів його сталого розвитку з урахуванням світового досвіду.

Проблематика соціального страхування була розглянута у працях таких вчених як: Васечко Л.І., Мельник О.М., Столяров В.Ф., Юрія С.І., Вігдорчик М.А., Бабич Л.М., Крисоватий А.Л., Колосок А.М., Петровська О.І., Онисько С.М., Опарін В.М., Конопліна Ю.С., Шутов М.М., Чайковська В.В., Коншина О.І., Синиціна Т.А., Шаварина М.П. та ін. Але в економічній літературі недостатньо уваги приділено визначенню основних проблем та пріоритетних напрямів реформування системи соціального страхування, що є надзвичайно актуальним для України, оскільки механізм соціального страхування відіграє важливу роль, створюючи умови для відтворення робочої сили і тим самим забезпечуючи надійні умови економічного захисту громадян.

Саме наявність серйозних проблем теоретичного і прикладного характеру в регулюванні фінансової діяльності фондів соціального страхування обґрунтовує вибір теми випускної кваліфікаційної роботи, мету дослідження та перелік завдань для її досягнення.

Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних та практичних засад формування та розвитку фінансового забезпечення державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску, розробка подальших напрямів його удосконалення.

У відповідності до визначеної мети в роботі були поставлені такі **завдання**:

- визначити сутність та роль державного соціального страхування в системі соціального захисту населення;
- дослідити особливості формування системи державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску;
- здійснити огляд зарубіжного досвіду розвитку фінансового забезпечення систем державного соціального страхування;
- проаналізувати сучасні тенденції формування доходної частини фондів державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску в Україні;
- розробити напрями розвитку фінансового забезпечення державного соціального страхування в умовах функціонування єдиного соціального внеску в Україні.

Об'єктом дослідження виступає єдиний соціальний внесок.

Предметом дослідження є фінансові відносини, які виникають в процесі формування та використання фінансових ресурсів фондів державного соціального страхування.

При написанні випускної кваліфікаційної роботи використовувалися законодавчо-нормативні документи з питань державного соціального страхування, єдиного соціального внеску, наукова, періодична література, монографії вітчизняних науковців, офіційні звітні дані фондів державного

соціального страхування та Пенсійного фонду про формування і використання фінансових ресурсів.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у роботі використовувались такі основні методи: загальнонаукові методи пізнання (аналіз, синтез, метод теоретичного узагальнення) – для розкриття змісту і сутності поняття “соціальне страхування”, для визначення теоретичних основ, принципів і тенденцій соціального страхування; системного аналізу – для розкриття побудови фінансового механізму соціального страхування; діалектичний метод пізнання – для встановлення причин і наслідків використання альтернативних форм соціального страхування та пенсійного забезпечення; статистичного аналізу – для дослідження, порівняння й оцінки показників функціонування системи державного соціального страхування; логічні підходи, спеціальні прийоми – для розробки пропозицій з удосконалення системи державного соціального та пенсійного страхування.

Елементами наукової новизни є:

- обґрунтовано, що обсяг фінансових ресурсів, що формуються фондами державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску має бути збережений і подальша фінансова політика фондів має бути спрямована на зростання рівня соціальної захищеності застрахованих осіб та членів їх сімей. У зв'язку з цим необхідно: забезпечити фінансову збалансованість бюджетів фондів соціального страхування за рахунок пошуку альтернативних джерел формування фінансових ресурсів; посилити державний фінансовий контроль за використанням коштів фондів соціального страхування.

Робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковану 1 статтю: Єдиний соціальний внесок як джерело фінансового забезпечення державного соціального страхування // Зб. наук. ст. студ.- К.: Київ. нац. торг-ек. ун-т, 2018. Обсяг статті становить: 0,3 д.а.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Сутність та роль державного соціального страхування в системі соціального захисту населення

Соціальне страхування – це встановлена державою система прав щодо надання соціальних послуг та матеріального забезпечення громадянам у разі настання хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадянина причин, старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових коштів, що формуються шляхом сплати страхових внесків працедавцями та найманими працівниками, а також бюджетних асигнувань у випадках, визначених законодавством [2, с.158].

Соціальне страхування можна собі уявити як соціальну систему, що має на меті створення загальнонаціональної організації взаємодопомоги обов'язкового характеру, яка зможе діяти з найвищою ефективністю лише у тому разі, якщо вона буде всеосяжною з точки зору охоплення нею населення, так і з погляду покриття ризиків. Кінцева мета полягає в реалізації плану, який захищав би всю сукупність факторів нестабільності. Тобто всеосяжність та універсальність є одним із способів символічного стирання класових відмінностей у сфері соціального простору. Отже засновником соціального страхування завжди є національна солідарність, а основним її принципом є страхування. На державному рівні соціальне страхування виступає як важлива складова соціальної політики.

Характерною ознакою соціального страхування є те, що фінансування соціального забезпечення здійснюється за рахунок страхових внесків, також існує тісний взаємозв'язок між розмірами страхових внесків та обсягом матеріального забезпечення чи соціальних послуг громадян.

Проблематиці соціального страхування присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних фахівців – як науковців, так і практиків. Багато відомих вчених приділяють увагу функціонуванню фондів соціального страхування, а саме: Бабич Л.М., Крисоватий А.Л., Колосок А.М., Петровська О.І., Онисько С.М., Опарін В.М., Юрій С.І., Ярошенко І.С., Максимчук Є.О., Колосок А.М., Бровенко М.О., Белінська О.В., Губар О.Є., Мельник О.М., Вігдорчик М.А., Васечко Л.І., Величко Н.М., Кузьминчук Н.В., Рудень В.В., Шутов М.М., Чайковська В.В., Григораш Г.В., Коншина О.І., Вялих Т.І., Єгорова Л.В. та ін. Але незважаючи на глибокі дослідження вітчизняних учених, існує низка проблем, пов'язаних із системою соціального страхування, і тому, вони потребують додаткового вивчення.

На думку Губар О.Є. соціальне страхування являє собою систему заходів, щодо матеріального забезпечення населення в старості, на випадок захворювання чи втрати працездатності в працездатному віці, на випадок безробіття, підтримки материнства й дитинства, охорони здоров'я громадян, при виході на пенсію тощо. Зокрема, в Україні існує два види соціального страхування: обов'язкове та добровільне соціальне страхування [16, с.130].

Вігдорчик М.А. один з перших став застосовувати термін «соціальне страхування». Вчений займався проблемами соціального страхування з позицій теорії та практики. Він визначив поняття «соціальне страхування», дав чіткі класифікації видів соціального страхування. По видах соціальних ризиків вчений виділяв: 1) за відсутності попиту на працю – страхування на випадок безробіття; 2) при втраті працездатності – страхування на випадок хвороби, нещасного випадку, інвалідності, старості, материнства і смерті. За характером організації вчений виділяє: а) добровільне; б) обов'язкове; в) факультативно-обов'язкове; г) пенсійне (без внесків самих застрахованих). За внутрішньою структурою страхування може бути державним, муніципальним, взаємним і комерційним, а за колом його дії – місцевим (приватним), загальним і міжнародним. Відгорчик М.А. розглядав соціальне страхування як історичне явище, прослідкувавши його розвиток у різних країнах.

Внукова Н.М. відводить соціальному страхуванню центральну роль в системі соціального захисту населення, зазначаючи при цьому, що його існування створює умови для відтворення робочої сили та захисту громадян у разі настання відповідних страхових випадків [10, с. 20].

Соціальне страхування як соціальна система, за твердженням Синявського В.В. ставить за мету визначення і створення загальнонаціональних пріоритетів і механізмів реалізації законодавчо закріплених соціальних, правових і економічних прав та свобод, соціальних гарантій громадян, і формування органів управління всіх рівнів, інститутів, а також соціальних служб, що забезпечують певний рівень соціального захисту населення від дестабілізуючих чинників (інфляція, безробіття, падіння виробництва тощо), досягнення соціально припустимого рівня життя населення.

На думку Бровенко М.М. соціальне страхування – гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок захворювання, втрати працездатності, підтримки материнства та дитинства, а також з охорони здоров'я членів суспільства в умовах страхової медицини, з виходом на пенсію тощо [9, с.50].

В Україні існують такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- пенсійне страхування;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням чи народженням;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- страхування на випадок безробіття;
- інші види страхування, передбачені законами України [38].

Обов'язкове соціальне страхування – це різновид державних соціальних гарантій, які забезпечуються через цільові позабюджетні (державні або суспільні) фонди. На цей раз реалізується принцип неповного самофінансування. На випадок дефіциту даних фондів держава надає їм допомогу з державного бюджету. Таким чином, вона виступає гарантом фінансової стійкості цих фондів і реалізації програм обов'язкового соціального страхування.

Існує два види обов'язкового соціального страхування: обов'язкове загальне страхування й обов'язкове професійне страхування. Загальне обов'язкове страхування поширюється на всіх осіб, які працюють за трудовим договором або за контрактом. Обов'язкове професійне страхування розповсюджується на осіб, які працюють на місцях, пов'язаних із підвищеним травматизмом, особливо небезпечними та несприятливими умовами праці. Рівень страхових внесків за умови обов'язкового професійного страхування вищий, ніж при обов'язковому загальному страхуванні, але, відповідно і вищий рівень матеріального забезпечення.

Добровільне соціальне страхування ґрунтується на принципах колективної солідарності і взаємодопомоги за відсутності страхової підтримки держави (державного бюджету). Його характерними рисами є демократизм в управлінні страховими фондами, найбільш повна реалізація принципу самоврядування, соціальне партнерство роботодавців і найманих працівників, тісна залежність страхових виплат і програм від рівня доходів страхувальників.

Із розвитком суспільства місце і роль соціального страхування в суспільстві зростають, що обумовлено все більшим охопленням населення обов'язковим соціальним страхуванням, переходом колишніх соціалістичних країн від державного соціального забезпечення до сучасних систем соціального захисту населення, розвитком демократії й підсиленням соціального захисту найважливіших прав людини у сучасних цивілізованих державах, розширенням програм соціального страхування та іншим.

На сучасному етапі розвитку та формування ринкових відносин, одним з найголовніших напрямів діяльності нашої держави є вирішення питань

соціального страхування як основи соціального забезпечення її громадян. Конституцією України нашу державу проголошено як соціальну, тобто її соціальна політика повинна спрямовуватись на створення належних умов для достойного рівня життя і вільного розвитку особистості. Соціальне страхування як складова частина соціального захисту відіграє значну роль у житті громадян України, особливо тих, хто втратили можливість забезпечувати себе самостійно. Проте остаточного вигляду система соціального захисту ще не отримала і перебуває у процесі постійного реформування.

Соціальний захист населення - це системне поняття, що передбачає використання різних форм та методів соціального захисту з дотриманням диференційованого підходу до кожної людини або соціальної групи" [7, с. 21].

Матеріальною основою для виконання цих завдань виступають цільові фонди: Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Фонд соціального страхування на випадок безробіття. Загалом діяльність зазначених цільових фондів спрямована на виконання загальних функцій соціального страхування, які, в свою чергу, відіграють важливу роль при проведенні державою ефективної соціальної політики. Так, до функцій соціального страхування відносять:

- формування грошових фондів, з яких покриваються витрати, пов'язані з сутністю непрацездатних і осіб, що з погляду на обставини не беруть участі в трудовому процесі;
- забезпечення кількості і структури трудових ресурсів;
- зменшення розриву в рівнях матеріального забезпечення працюючих і непрацюючих громадян;
- сприяння вирівнюванню життєвого рівня різних соціальних груп населення, не залучених до трудового процесу;
- захисна функція, яка полягає в підтримці сформованого матеріального рівня застрахованого, якщо звичайне джерело доходу стає для нього недоступним;

- компенсаційна функція, що полягає у відшкодуванні збитку з втрати працездатності і збитку здоров'я за допомогою матеріального відшкодування втрати заробітку, а також оплати послуг у зв'язку з лікуванням і реабілітацією;
- відтворювальна функція, яка полягає в тім, що соціальне страхування покликане забезпечувати застрахованим (і членам їхніх родин) покриття усіх витрат, достатніх для нормального протікання відтворювального циклу, що охоплює практично весь життєвий цикл, у випадку хвороби, старості, інвалідності, безробіття, вагітності;
- перерозподільча функція, яка визначається тим, що соціальне страхування значно впливає на суспільний розподіл і перерозподіл: соціальні виплати збільшують частку створеної вартості, що направляється на споживання застрахованим; це полягає в поділі матеріальної відповідальності за соціальні ризики між усіма застрахованими, усіма роботодавцями і державою [52, с.45].

Таким чином, соціальне страхування можна собі уявити як соціальну систему, що ставить за мету створення загальнонаціональної організації взаємодопомоги обов'язкового характеру, яка зможе діяти з найвищою ефективністю лише в тому випадку, якщо вона буде всеосяжною як з точки зору охоплення нею населення, так і з точки зору покриття ризиків.

Крім того, слід підсумувати, що соціальне страхування є найважливішим для соціального розвитку інститутом, що служить для реалізації ідей солідарності і доступності соціального захисту.

1.2. Єдиний соціальний внесок як складова доходів системи державного соціального страхування

Зазначимо, що джерелами формування коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування є: страхові внески страхувальників; кошти, що надійшли від стягнення штрафів і пені із страхувальників; благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб; асигнування із Державного

бюджету України; прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів; інші надходження відповідно до законодавства.

Обов'язкові внески страхувальників-роботодавців і застрахованих осіб є основним джерелом доходів бюджетів фондів і становлять близько 80 % їх обсягу. В Україні на протязі 2005-2017 рр. відбувались зміни тарифів для роботодавців (табл.1.1).

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) - консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [53].

Таблиця 1.1.

Страхові тарифи для роботодавців на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні у 2005-2017 рр. [53; 56, с.45-47]

Роки	Соціальне страхування на випадок безробіття	Соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	Пенсійне страхування	Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві	Разом
Тарифи для роботодавців (у відсотках)					
2005	1,6	2,9	32,3	1,73	38,53
2006	1,3	2,9	31,8	1,5	37,5
2007	1,3	1,5	33,2	1,5	37,5
2008	1,3	1,5	33,2	1,51	37,51
2009	до 13.01.09 - 1,3 з 13.01.09 - 1,6	до 13.01.09 - 1,5 з 13.01.09 - 1,4	33,2	1,4 1	37,61
2010	1,6	1,4	33,2	1,41	37,61
2011-2015	єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування				36,3 -49,7
2016-2017	єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування				22

Слід відмітити, що протягом 2005-2017 років відбувались також зміни тарифів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і для найманих працівників (табл.1.2).

Розмір єдиного внеску для кожної категорії платників та пропорції його розподілу за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування встановлюються з урахуванням того, що вони повинні забезпечувати застрахованим особам страхові виплати і соціальні послуги, передбачені законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; фінансування заходів, спрямованих на профілактику страхових випадків; створення резерву коштів для забезпечення страхових виплат та надання соціальних послуг застрахованим особам; покриття адміністративних витрат із забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування [53].

Таблиця 1.2.

Страхові тарифи для найманих працівників на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні у 2005-2017 рр. [53; 56, с.45-47]

Роки	Соціальне страхування на випадок безробіття	Соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	Пенсійне страхування	Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві	Разом
Тарифи для найманих працівників (у відсотках)					
2005	0,5	0,5 від з/п до прожит. мін. 1,0 від з/п вище прожит. мін.	1,0 від з/п до 150 грн. 2,0 від з/п вище 150 грн.	-	2,0 від з/п до 150 грн 3,0 від з/п вище 150 грн 3,5 від з/п вище прожит. мін.
2006	0,5	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2006 років	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2006 років	-	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2006 років
2007	0,5	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2007 років	0,5 від з/п до прож. мін. 2,0 від з/п вище прож. мін	-	1,5 від з/п до прож. мін. 3,5 від з/п вище прожит. мін

2008	0,5	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2008 років	2	-	3,0 від з/п до прож. мін. 3,5 від з/п вище прожит. мін
2009	до 13.01.09 - 0,5 з 13.01.09 - 0,6	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005-2009 років	2	-	3,1 від з/п до прож. мін. 3,6 від з/п. вище прожит. мін
2010	0,6	розмір страхових внесків однаковий протягом 2005 - 2010 років	2	-	розмір страхових внесків однаковий протягом 2009-2010 років
2011 - 2015	єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування				3,6
2016	єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування				—

Єдиний внесок до 2016 року встановлювався у відсотках до визначеної Законом № 2464-VI бази нарахування єдиного внеску відповідно до класів професійного ризику виробництва до яких віднесено платників, з урахуванням видів їх економічної діяльності. У вказаному Законі було наведено 67 класів професійного ризику виробництва, та ставка внеску для роботодавців відповідно становила від 36,76% для першого класу до 49,7% для 67 класу професійного ризику виробництва. Для бюджетних установ єдиний внесок встановлювався у розмірі 36,3 % визначеної бази нарахування. З 2011 року для працівників, які працюють на підприємствах або у фізичних осіб було встановлено ставку єдиного соціального внеску 3,6%.

З 2016 року в Україні встановлено єдину ставку для роботодавців – 22%. Єдиний внесок не входить до системи оподаткування. Податкове законодавство не регулює порядок нарахування, обчислення і сплати єдиного внеску. Чинним законодавством про соціальне страхування регламентується порядок формування доходів (розміри обов'язкових внесків, граничний розмір об'єкта оподаткування, строки сплати, звітність) та використання коштів (види виплат і послуг, окремі абсолютні розміри, перелік одержувачів та умови надання допомог). При визначенні розміру єдиного соціального внеску для роботодавців враховуються кошти на чотири існуючі види соціального страхування, для найманих осіб – на

три види страхування (крім страхування від нещасних випадків), які розподіляються між відповідними фондами.

У законах про Державний бюджет України на кожний рік встановлюються зміни та доповнення до нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері соціальних позабюджетних фондів. Уточнюються розміри обов'язкових внесків юридичних і фізичних осіб до бюджетів фондів, змінюються співвідношення між соціальними фондами, підвищуються розміри соціальних виплат та граничних величин заробітку, на який нараховуються страхові внески. Вітчизняна практика свідчить про те, що впродовж поточного року можуть прийматися постанови Кабінету Міністрів України або правлінь фондів щодо внесення змін до порядку формування доходів та використання коштів бюджетів відповідних позабюджетних фондів. Зарубіжний досвід теж свідчить про тривалий процес розвитку спеціальних фондів соціального призначення.

Основною метою системи соціального страхування та її реформування є забезпечення достойного рівня життя громадянам, які протягом свого трудового життя сплачували страхові внески, не приховуючи своїх трудових доходів [56, с.34].

В Україні розширюються масштаби реформування соціальної сфери. Одним із напрямів інтенсивних змін є соціальне страхування. Саме соціальне страхування є провідним інструментом соціальної політики держави, оскільки передбачає підтримку найбільш активної, працездатної частини суспільства, що створює матеріальні та нематеріальні блага, призначені для споживання суспільством в цілому.

Необхідність статистичного дослідження виникає внаслідок недосконалості бухгалтерського обліку, що відображається на всій системі як оподаткування, так і надходжень єдиного страхового внеску.

Отже, управління фондами соціального страхування – це система соціально-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо) для досягнення соціальної

стабільності та соціального прогресу. Теоретичний аналіз сутності соціального страхування дозволяє визначити місце і роль фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування в системі соціально-трудових та економічних відносин, що схематично зображено на рис. 1.3.

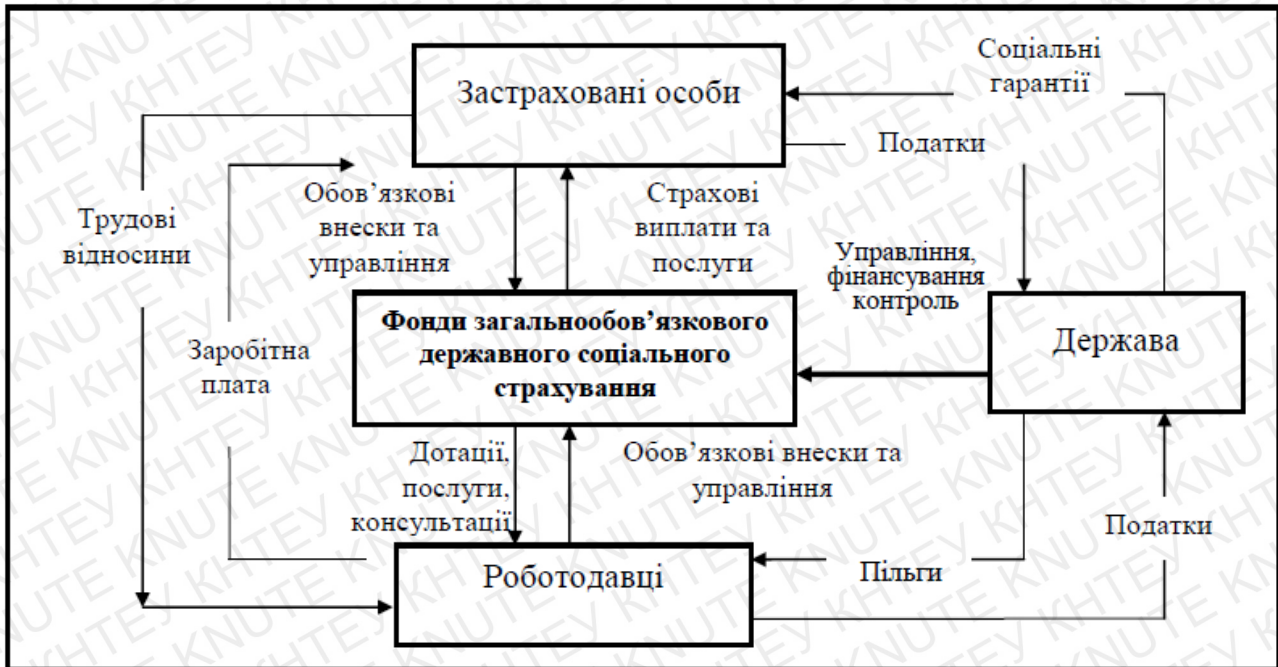

Рис.1.3. Місце фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування у системі соціально-трудових та економічних відносин в Україні

Зазначимо, що нині в Україні відсутня національна доктрина соціального страхування, яка б науково обґрунтовувала можливості розвитку системи в органічній прив'язці до системи заробітної плати, податкової системи, стану та політики на ринку праці, демографічної ситуації та прогнозів. При розробці системи рекомендацій та управлінських рішень в галузі соціального страхування слід пам'ятати, що соціальне страхування є найгострішим інструментом, здатним трансформувати наріжні основи суспільного буття. Реформування системи соціального страхування передбачає розширення вибору застрахованою особою форм реалізації її прав, залучення до реалізації соціальних гарантій в сфері соціального страхування недержавних організацій, використання різноманітних механізмів фінансування послуг, забезпечення щільної прив'язки соціальних зобов'язань до наявності коштів на їх фінансування.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості формування доходів системи державного соціального страхування за рахунок єдиного соціального внеску

Фінанси соціального страхування посідають вагоме місце у системі соціального захисту населення, а їх дослідження без сумніву, є необхідною умовою забезпечення їх перманентного вдосконалення.

За рахунок організації соціального страхування суспільство отримало можливість здійснювати компенсацію соціальних ризиків шляхом перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення в автономному від інших перерозподільчих режимів з врахуванням міри соціального ризику і розмірів трудової участі кожного члена суспільства в формуванні національного доходу. Економічну основу соціального страхування складають страхові відносини, умови яких являються всезагальними і встановлюються державою.

В рамках фінансової системи соціального страхування вирішуються питання як соціального захисту населення, так і питання організації фондів соціального страхування. Багаторічний досвід функціонування подібних спеціалізованих соціальних інститутів в більшості країн Західної Європи свідчить про високу ефективність цих базових інститутів соціального захисту. Страхові принципи забезпечення соціальних гарантій населенню є загальноприйнятими і визнаними у світі. Вони вважаються найефективнішими.

З огляду на важливість забезпечення фінансової стабільності системи соціального страхування актуальним є вирішення кола завдань, пов'язаних із особливостями формування та використання фінансових ресурсів даної системи, що і є метою даного дослідження.

Як елемент фінансової системи, соціальне страхування є системою фінансових установ, які здійснюють акумулювання і розподіл коштів, що

накопичуються державою в обов'язковому порядку на компенсацію збитку від дії соціальних ризиків.

До інституційних структур, що відповідальні за фінансове забезпечення соціального страхування населення в Україні необхідно віднести державні позабюджетні фонди: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування, Фонд соціального страхування на випадок безробіття.

Урахування специфіки вітчизняної системи соціального страхування ставить особливі вимоги до аналізу її збалансованості та внутрішніх структурних характеристик. Виходячи з ідеї соціального страхування як системи колективного соціального захисту, доходи страхових фондів мають становити сплачені страхові внески, а видатки – виплати по страхових випадках. Відхилення від цього правила свідчить про порушення страхових принципів соціального захисту.

Розглянемо особливості формування доходів фондів соціального страхування за 2015-2017 роки (табл.2.1). Зважаючи на те, що запровадження ЄСВ в Україні відбулося з 1 січня 2011 року, важливим є визначення основних тенденцій (позитивних чи негативних), які мали місце у зв'язку із запровадженням даного внеску.

Як можна бачити з табл.2.1. частка надходжень від сплати страхових внесків в цілому в доходах системи державного соціального страхування змінювалася від 78,7% у 2015 році до 48,4% у 2016 році і в 2017 році знову зросла до 57,7% від загальної суми доходів фондів.

В свою чергу, темп росту доходів системи державного соціального страхування у 2016 році був вищим (116,4%) за темп росту надходжень від сплати страхових внесків (71,5%). Проте, вже у 2017 році надходження від сплати страхових внесків зростали швидшими темпами (138,4%) порівняно з темпом росту доходів системи соціального страхування в цілому(116%).

Слід відмітити, що з 01.01.2015 р. розпочато реорганізацію Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Таблиця 2.1.

Доходи фондів державного соціального страхування України

Показники фондів	2015 рік			2016 рік			2017 рік		
	млн грн	%	темп росту, %	млн грн	%	темп росту, %	млн грн	%	темп росту, %
Пенсійний фонд України									
Доходи, всього	265 638,8	100	109,2	255 834	100	96,3	296 342	100	115,8
Надходження від сплати страхових внесків	165 833,9	76,9	119,3	111 769	43,7	67,4	161 954	54,7	144,9
Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності									
Доходи, всього	9 966,5	100	112,1	-	-	-	-	-	-
Надходження від сплати страхових внесків	9 709,4	97,4	112,3	-	-	-	-	-	-
Фонд соціального страхування на випадок безробіття									
Доходи, всього	9 209,2	100	105,4	8 728	100	87,6	10 446	100	119,7
Надходження від сплати страхових внесків	8 822,1	95,8	110,5	8 333	95,5	85,8	9 979	95,5	119,8
Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві									
Доходи, всього	7 188,1	100	118,3	-	-	-	-	-	-
Надходження від сплати страхових внесків	6 117,1	85,1	107,9	-	-	-	-	-	-
Фонд соціального страхування України (з 01.01.2016 р.)									
Доходи, всього	-	-	-	17 106	100	99,7	20 005	100	116,9
Надходження від сплати страхових внесків	-	-	-	16 166	94,5	102,1	16 658	83,3	103,0
Доходи фондів соціального страхування, всього	242 002,6	100	109,4	281 668	100	116,4	326 793	100	116,0
Надходження від сплати страхових внесків до фондів соціального страхування, всього	190 482,5	78,7	118,1	136 268	48,4	71,5	188 591	57,7	138,4

Джерело: Складено та розраховано автором за даними Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.pfu.gov.ua; Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.fse.gov.ua; Фонду соціального страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.dsz.gov.ua; Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.social.org.ua; Фонду соціального страхування України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.fssu.gov.ua.

А саме, дані два фонди об'єднані в один – Фонд соціального страхування України, бюджет якого почали затверджувати починаючи з 2016 року.

Слід сказати, що у 2017 році загальний обсяг надходжень від сплати ЄСВ до системи державного соціального страхування склав майже 190 млрд грн.

У тому числі за рахунок внесків:

- роботодавців – 169,1 млрд грн, або 88,8%;
- застрахованих осіб – 16,9 млрд грн, або 8,9%;
- фізичних осіб – приватних підприємців – 4,1 млрд грн, або 2,2%.

Частка різних джерел формування ЄСВ представлена на рис.2.1.

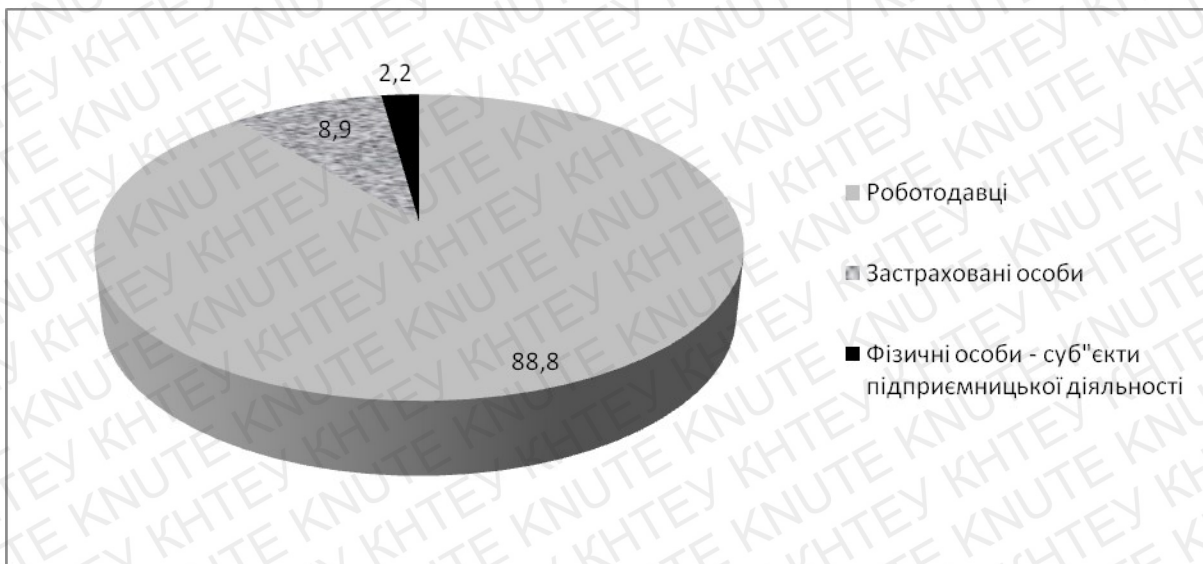

Рис. 2.1. Частка страхових внесків різних платників у формуванні єдиного соціального внеску в Україні у 2017 році, %

Як можна бачити з рис.2.1 найбільша частка по сплаті ЄСВ в Україні припадає на роботодавців, майже 90% від усіх надходжень від сплати страхових внесків.

Слід зауважити, що ставка ЄСВ в Україні в період 2011-2015 років складала 36,76-49,7% (розмір залежав від рівня професійного ризику виробництва), що вважається одним з ключових факторів тінізації економіки.

З 1 січня 2016 року в Україні встановлено єдину ставку ЄСВ для роботодавців – 22%.

Основний ризик, який існує при зменшенні ЄСВ – зростання дефіциту бюджету Пенсійного фонду. За підрахунками даного фонду, брак фінансування складає 80-100 млрд грн. А це – загроза недоотримання пенсій.

Проте, пошук компенсаторів для Пенсійного фонду триває. Одним з них є скасування максимального розміру заробітної плати, з якої сплачується ЄСВ (станом на 1 січня 2017 року – це 15 розмірів мінімальних заробітних плат); впровадження загального декларування доходів; повернення збору до Пенсійного фонду з операцій купівлі - продажу безготівкової валюти і т.д. При цьому особливий наголос слід зробити, звичайно ж, на детінізацію економіки, легалізацію заробітних плат, що має збільшити базу обкладання ЄСВ та базу оподаткування.

Слід відмітити, що ЄСВ в Україні розподіляється у законодавчо встановлених пропорціях між усіма фондами соціального страхування.

Як можна бачити з табл.2.2. найбільша частка ЄСВ надходить в доходну частину Пенсійного фонду України, майже 90% від усіх надходжень по сплаті ЄСВ, найменша частка страхових внесків надходить в доходну частину Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

В цілому ж можна стверджувати, що в період 2011-2015 рр. ЄСВ суттєво не вплинуло на формування доходів фондів соціального страхування. Позитивним фактором запровадження єдиного внеску в зазначений період стало лише спрощення процедури по формуванню та поданню фінансової звітності для роботодавців – платників ЄСВ.

Як можна бачити за період 2011-2015 років, позитивні наслідки від запровадження ЄСВ занадто перебільшені. Адміністративні видатки фондів не зменшилися, адже всі чотири фонди продовжували функціонувати. Навпаки, видатки з державного бюджету до Пенсійного фонду збільшилися на вдосконалення та впровадження оновлень до програмного забезпечення для подачі звітності та формування єдиної електронної бази даних про страхувальників. На думку окремих науковців для того, щоб насправді скоротити адміністративні видатки, необхідно радикально реорганізувати систему

соціального страхування шляхом закриття всіх чотирьох фондів та утворення принципово нового єдиного фонду, між спеціалізованими відділами якого розподілити функції існуючих фондів [61, с.40].

Таблиця 2.2.

Розподіл сум надходжень від сплати страхових внесків в розрізі фондів державного соціального страхування*

Показники фондів	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Пенсійний фонд України						
Надходження від сплати страхових внесків	165833,9	87,1	111 769	82,0	161 954	85,9
Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності						
Надходження від сплати страхових внесків	9709,4	5,1				
Фонд соціального страхування на випадок безробіття						
Надходження від сплати страхових внесків	8822,1	4,6	8 333	6,1	9 979	5,3
Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві						
Надходження від сплати страхових внесків	6117,1	3,2				
Фонд соціального страхування України (з 01.01.2016р.)						
Надходження від сплати страхових внесків			16 166	11,9	16 658	8,8
Надходження від сплати страхових внесків до фондів соціального страхування, всього	190482,5	100	136 268	100	188 591	100

Джерело*: Складено та розраховано автором за даними Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.pfu.gov.ua; Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.fse.gov.ua; Фонду соціального страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.dsз.gov.ua; Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.social.org.ua; Фонду соціального страхування України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.fssu.gov.ua.

Проте, вже з початку 2016 р. надходження від ЄСВ суттєво знизилися за всіма фондами соціального страхування у зв'язку із зменшенням ставки внеску до 22%.

Зазначимо, що загальний обсяг видатків системи соціального страхування у 2015 році становив майже 282 млрд. грн. або 14,2% ВВП, проте вже у 2017 році частка видатків фондів соціального страхування у складі ВВП знизилася до

11,5%. Левову частку цієї суми склали видатки Пенсійного фонду – 255,5 млрд. грн. або майже 90% загальних видатків системи соціального страхування.

Таблиця 2.3.

Видатки фондів державного соціального страхування в Україні

Показники	Роки		
	2015	2016	2017
ВВП, млн грн	1 979 458	2 383 182	2 982 920
Видатки фондів державного соціального страхування, всього, млн грн	281 092,2	298 117,6	342 352,9
У % до ВВП	14,2	12,5	11,5

Джерело: Складено автором за даними: www.ukrstat.gov.ua, www.mlsp.gov.ua.

При цьому необхідно звернути увагу на те, що у всіх фондах (за винятком страхування від нещасних випадків на виробництві) видатки перевищували обсяг надходжень страхових внесків, тобто протягом року спостерігався дефіцит власних фінансових ресурсів, що був компенсований трансфертами з Державного бюджету України.

У структурі видатків страхової системи провідне місце посідають соціальні виплати та соціальні послуги: 260,7 млрд. грн., або 96%. З цієї суми 250,2 млрд. грн. (89,7%) було виплачено у вигляді соціальної допомоги або інших виплат, тобто спрямовано безпосередньо на підтримання рівня життя населення. Тобто, нині через соціальне страхування фінансується переважно матеріальна складова людського розвитку. Разом з тим, воно відіграє важливу роль і для інших аспектів людського розвитку, оскільки створює матеріальну базу для відновлення стану здоров'я та реабілітації потерпілих на виробництві, оздоровлення працівників та членів їхніх сімей, нарощення освітнього та професійно-кваліфікаційного потенціалу робочої сили.

Значну частину коштів соціального страхування складають адміністративно-організаційні видатки. У 2017 році такі витрати були профінансовані в обсязі 6,8 млрд. грн., або 3,1% всіх видатків страхової системи.

Доречним у даному випадку буде звернути увагу на прогресивний зарубіжний досвід формування адміністративних витрат системи соціального страхування. Так, у США, державна програма соціального страхування надзвичайно ефективна: адміністративні витрати становлять менше, ніж 1% від загальної суми витрат.

Спрямування значного обсягу фінансових ресурсів на покриття адміністративних витрат фондів соціального страхування можна вважати за доцільне лише на етапі створення таких фондів, на старті роботи всієї системи соціального страхування.

Такі високі показники накладних витрат свідчать про недосконалість організації та функціонування вітчизняної системи соціального страхування, низьку економічну ефективність використання страхових коштів.

Таким чином можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку функціонування системи соціального страхування за рахунок власних фінансових надходжень і здійснення на цій основі соціальних виплат, враховуючи обсяги адміністративних видатків на такі заходи не видається можливим. Наразі фінансова система соціального страхування в Україні не є самодостатньою, а відтак потребує постійного притоку коштів держбюджету, особливо в частині пенсійного страхування.

В той же час, проблема обмеженості власних фінансових ресурсів соціального страхування, які формуються за рахунок сплати єдиного соціального внеску актуалізує питання щодо їх оптимізації, віднаходження методів та способів їх примноження.

2.2. Аналіз розвитку фінансового забезпечення видатків Пенсійного фонду України

Формування сучасної системи соціального страхування включає створення державних позабюджетних фондів страхування від найважливіших соціальних ризиків. Одним із стратегічно важливих державних фондів соціального страхування є Пенсійний фонд України.

У сьогоднішній Пенсійний фонд відіграє дуже важливу роль у житті кожної людини, тому що кожен з нас у майбутньому стане частиною системи пенсійного страхування та пенсійних виплат. Це дуже складний процес, який вимагає глибокого аналізу, розуміння принципів та інструментарію пенсійного забезпечення, а також вимагає довгострокового прогнозування як економічних, так і соціально-демографічних показників. Планування пенсійних виплат у майбутньому, апріорі являє собою вивчення демографічних показників (табл.2.4), які насамперед впливають на сукупний попит у системі пенсійних виплат.

Таблиця 2.4

Прогноз динаміки кількості працюючого населення та пенсіонерів, тис. чол. [62, с.163]

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020
Кількість працюючих	17 451,5	17 520,8	17 728,6	17 889,4	17 188,1	15 710,0	15 202,7
Кількість пенсіонерів	13 721,1	13 738,0	13 820,5	13 639,7	13 533,3	12 275,1	11 735,1

Для розуміння загальної системи Пенсійного фонду та аналізу діяльності, треба виділити декілька головних функцій які має виконувати Пенсійний фонд України. До них можна віднести:

- облік страхових та пенсійних внесків;
- нагляд та контроль за цільовим використанням пенсійних коштів;
- управління загальною системою державного соціального страхування;
- фінансування та виплати пенсій;
- адміністративне управління накопичувальним пенсійним фондом;

- аналіз та удосконалення інструментів щодо надходження коштів до Пенсійного фонду України [62, с.163].

Проблеми цієї сфери негативно впливають на соціальний розвиток країни. Майже кожного року видатки Пенсійного фонду України перевищують надходження, що створює дефіцит і негативно впливає на стійкість пенсійної системи.

Розглянемо особливості формування та використання коштів Пенсійного фонду України (далі – ПФУ).

У табл. 2.5 подано дані щодо темпів зростання видатків ПФУ, темпів зростання його доходів і щодо структури доходів. Як видно з табл.2.5, видатки бюджету ПФУ протягом 2015 - 2017 рр. стабільно зростають (темп зростання - 1,5).

Таблиця 2.5

Структура доходів ПФУ та темпів їх зростання у порівнянні з темпами зростання видатків Пенсійного фонду України за 2015-2017 рр.

Показник	Рік						
	2015		2016		2017		Темп зростання
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	
Доходи, усього:	264,7	100	255,8	100,0	296,2	100	1,8
- за рахунок власних джерел	169,8	64,2	111,7	43,6	161,9	54,7	1,3
- за рахунок Державного бюджету	94,8	35,8	142,6	55,7	133,5	45,1	3,5
- за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття	0,07	0,03	0,1	0,03	-	-	-
- за рахунок Фонду соціального страхування від нещасного випадку	-	-	-	-	-	-	-
Залишок коштів на початок року	1,7	0,06	0,8	0,03	0,8	0,03	0,35
Видатки, усього	265,6	100	253,4	100	295,4	100	1,5

Джерело: Складено автором за даними Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.pfu.gov.ua>.

Власні доходи ПФУ в цей період теж зростають, але більш низькими темпами (1,3). Для покриття дефіциту, що у зв'язку з цим виникає, використовувалися дотації з Державного бюджету. Темп їх зростання становив 3,5. Це дозволило підтримувати темпи зростання загальних обсягів доходів Пенсійного фонду на рівні 1,8.

Слід зазначити, що необхідність постійного збільшення доходів ПФУ для фінансування зростаючих витрат викликає проблему щодо виконання платниками своїх зобов'язань перед Фондом.

Ця проблема підсилювалася останніми роками недостатньо виваженою фіскальною політикою в умовах фінансової кризи, яка призвела до додаткового фінансового навантаження на роботодавців за рахунок стягнення податків і зборів раніше визначених законодавством термінів значні обсяги неповерненого з бюджету податку на додану вартість; фактичну зупинку з 2008 р. кредитування банками виробничого сектора економіки. Усе це, у свою чергу, призвело до спаду виробництва, дефіциту обігових коштів у роботодавців, негативних процесів у соціально-трудовій сфері, тінізації зайнятості та оплати праці, скороченні робочих місць, і, відповідно, до дефіциту коштів ПФУ та посилення його залежності від Державного бюджету України. Залежність ПФУ від держбюджету проявляється у високих відсотках бюджетних дотацій, які, за даними Додатку К, у 2015 р. - 35,8%; у 2016 р. - 55,7%; у 2017 р. - 45,1%. У 2015 році ця частка є найбільшою і становить 35,8% - 94,8 млрд. грн. Такий стан справ пояснений перш за все із суттєвим зменшенням ставки ЄСВ у 2016 році, що, в свою чергу, призвело до зростання бюджетних дотацій Пенсійному фонду.

Очевидним явищем є нестабільність та неефективність української моделі державного регулювання фінансового забезпечення пенсійної системи. Вона не відповідає вимогам сучасності та потребам пенсіонерів у сталому, надійному, адекватному доході в старості.

Вважаємо, уряд держави приділяє не достатньо уваги цьому питанню, поза яким мають проводитись державне регулювання цієї сфери, вводиться відповідна пенсійна політика держави, котра стабілізувала б та гармонізувала б стан

пенсійного забезпечення країни, та вдосконалюватись нормативно-правова база, яка нині є недолугою. Також такі зовнішні чинники як макроекономічна політика держави та рівень розвитку фінансових ринків впливають на рівень забезпечення пенсійної системи. [62, с.164]

Фінансова стійкість пенсійної системи України є хиткою через вплив ряду факторів, таких як демографічні показники, економічне і соціальне становище, управлінські, організаційні та політичні рішення. Щоб цього уникнути потрібно вдосконалити джерела надходжень коштів на державне пенсійне страхування, модернізувати механізми фінансування та реалізації пенсійних виплат і пенсійної політики. Також потрібно зменшити нераціональні бюджетні витрати, контролювати доцільність використання матеріальних та фінансових ресурсів пенсійної системи, провести поліпшення та оновлення пенсійного законодавства, підготувати та ввести програму росту трудового потенціалу країни, покращити політику формування доходів.

Водночас державою мають впроваджуватися заходи налагодження фінансового забезпечення системи загальнообов'язкового пенсійного страхування. По-перше, дана процедура вимагає визначення цілей, складання стратегічних планів та прогнозування, підготовки різних варіантів пенсійної політики. По-друге, слід прийняти політичне рішення, провести ефективну пенсійну політику у встановлені терміни, здійснювати неперервний моніторинг, аналіз та контроль запроваджених управлінських рішень. Наступним етапом є раціональне використання бюджетних коштів та коштів Пенсійного фонду і прозорість управлінських рішень [62, с.162]. Обов'язковим є аналіз та оцінювання впливу впровадженої пенсійної політики на економічне та соціальне життя суспільства.

Слід сказати, що рівень бідності пенсіонерів в Україні (особливо жінок та осіб у віці 75 років і старше) набагато вищий, ніж населення працездатного віку, і має тенденцію до зростання. При цьому рівень бідності пенсіонерів-жінок на 5-6 відсоткових пунктів вище, ніж у пенсіонерів-чоловіків.

Так, коефіцієнт зростання середнього розміру пенсії в окремі періоди перевищував темп приросту заробітної плати. Загальноприйнятим показником рівня пенсій є коефіцієнт заміщення, тобто відношення середньої пенсії до середньої заробітної плати. Відповідно до норм Міжнародної організації праці, він має становити не менш як 40%. За останні десять років цей коефіцієнт в Україні збільшувався і у 2009 році досяг свого пікового значення – 49%. Але останні роки характеризуються вагомим коливанням даного показника (табл.2.6).

Особливо відчутним є зниження даного показника у 2017 році, у зв'язку із суттєвим зростанням мінімальної заробітної плати до 3200 грн, а відтак, і середньої заробітної плати.

Таблиця 2.6

Співвідношення середньомісячного розміру пенсії до середньомісячної заробітної плати в Україні у 2007-2017 роках

Роки	Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного працівника, грн	Середньомісячний розмір пенсії в розрахунку на одного пенсіонера, грн	Коефіцієнт заміщення, %
2007	1351	478,4	35,4
2008	1806	776,0	43,0
2009	1906	934,3	49,0
2010	2239	1032,6	46,1
2011	2633	1151,9	43,7
2012	3026	1253,3	41,4
2013	3268	1470,7	45,0
2014	3450	1526,4	44,2
2015	4200	1700,0	40,4
2016	5324	1699,5	31,9
2017	8777	1828,3	20,8

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Отже, як бачимо, існуючий рівень пенсій не забезпечує гідного життя осіб похилого віку. Коефіцієнт заміщення заробітку пенсіями, який визначає, наскільки розмір пенсії може компенсувати втрату заробітку і характеризується співвідношенням середньої пенсії та заробітної плати, за роки пенсійної реформи зростав та досяг максимальної величини 49% у 2009 р. Проте середнє значення

цього коефіцієнту складає 0,43 або 43 %. Для порівняння: в Італії та Іспанії коефіцієнт заміщення складає 90 %, у Швеції та Німеччині - 65 %, у Франції, Японії, США - 50 % [60, с. 165], тобто Україна має значно менший даний показник. Таким чином, формальні параметри існуючої пенсійної системи відповідають світовій практиці. Тому, як справедливо відзначають О. М. Пищуліна, О. П. Коваль, А. М. Авчухова, причинами низького рівня пенсій в абсолютному обчисленні є величина об'єкта справляння страхових внесків (офіційна заробітна плата) і диспропорція між кількістю працюючих та осіб непрацездатного віку.

Згідно з прогнозами фінансової стабільності пенсійної системи при підвищенні пенсійного віку для жінок до 60 років поступово по півроку щорічно у 2012-2021 рр. населення України працездатного віку зменшиться з 26,5 млн у 2013 році до 18,5 млн у 2050 році. При цьому слід мати на увазі, що кількість платників страхових внесків є значно меншою, ніж кількість працездатних осіб. Водночас чисельність населення пенсійного віку залишиться майже без змін 10,4 млн у 2013 році до 10,5 млн у 2050 році. Як наслідок, коефіцієнт заміщення із сьогоднішніх 43 % може знизитися у 2050 році до 30 % [60, с. 163-164].

Таким чином, реформування солідарної системи пенсійного забезпечення має враховувати вплив наступних чинників:

- старіння населення;
- зменшення кількості платників внесків у пенсійній системі;
- збільшення навантаження на солідарну систему / фіскальний дефіцит;
- тіньова економіка (виплата заробітної плати «у конвертах»).

За період реформування системи пенсійного забезпечення України поряд із позитивними результатами залишається низка невирішених питань. За 10 років, які пройшли після прийняття закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», досі не було розпочато впровадження обов'язкової накопичувальної системи, оскільки не були виконані певні передумови. Головною передумовою є збалансованість бюджету Пенсійного фонду України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Законом №3668 від

08.07.2011 р. «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи в Україні» визначено, що накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування буде впроваджена в році, в якому не буде дефіциту бюджету Пенсійного фонду України.

Проте, не дивлячись на численні заходи, яких вживає уряд для скорочення дефіциту бюджету ПФУ, ця проблема й досі залишається невирішеною (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Дефіцит Пенсійного фонду України, млрд грн

Рік	Дефіцит бюджету ПФУ
2009	31,0
2010	37,5
2011	30,1
2012	27,2
2013	21,8
2014	22,1
2015	30,2
2016	85,6
2017	56,1

Джерело: Складено автором за даними Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.minfin.gov.ua; Федерації профспілок України [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.fpsu.org.ua.

Отже, невиконання умови щодо бездефіцитності ПФУ відкладає впровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи на невизначений час. Тому враховуючи існуючі негативні тенденції слід замислитись над необхідністю дотримання цієї умови? У зв'язку з цим, ми цілком погоджуємось з думкою А. В. Федоренко щодо внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з метою скасування «збалансованості бюджету Пенсійного фонду України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку», як обов'язкової умови початку «перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду». Оскільки зазначена вимога була передбачена пенсійним законодавством ще у 2003 році і

мала своє пояснення для умов, визначених у початковій редакції Закону [62, с. 163].

На сьогодні законодавство встановлює інші параметри запровадження накопичувальної пенсійної системи: поступове охоплення другим рівнем значно меншої кількості застрахованих осіб (лише у віці до 35 років), а також поступове збільшення ставки відрахувань страхових внесків, починаючи з 2 % заробітної плати з щорічним збільшенням внеску на 1 % до 7 % [62, с.165]. Тому недонадходження до ПФУ страхових внесків внаслідок запровадження другого рівня пенсійної системи стосуватиметься значно менших сум (для умов 2013 року - майже у 6 разів). Таким чином, збалансування бюджету ПФУ на момент запровадження перерахування внесків до другого рівня вже не є критичною обставиною, тим більше, що втрати солідарної системи пенсійного страхування передбачається повністю компенсувати за рахунок фінансування з державного бюджету.

Слід зазначити, що поряд із позитивними результатами пенсійної реформи залишається низка невирішених проблем: солідарна пенсійна система неспроможна в повному обсязі задовольняти потреби суспільства; другий рівень - обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування перебуває в стані незавершеного соціально-економічного проекту, втілення якого потребує створення необхідних організаційних, економічних та правових передумов; недержавні пенсійні фонди відіграють незначну роль у соціально- економічному житті країни, а отже, не виконують повною мірою свого основного призначення - соціального забезпечення населення і розвитку фондового ринку та економіки в цілому.

З метою подолання зазначених проблем необхідно вжити комплексні заходи. Потрібна модернізація солідарної, впровадження накопичувальної і стимулювання добровільної складових пенсійної системи. Сучасна система пенсійного забезпечення України потребує максимально швидкого адекватного реагування на проблеми недофінансування Пенсійного фонду та збільшення нецільового використання коштів Державного бюджету на погашення дефіциту

Пенсійного фонду. Адже, з цих проблем впливатимуть інші, які безпосередньо стосуватимуться зниження рівня забезпечення економічного сектору країни, соціальних програм та ін.

На нашу думку, удосконалення пенсійного забезпечення та соціальної підтримки незахищених верств населення – головний напрямок для покращення добробуту громадян України.

Основними факторами, які впливають на формування та трансформацію фінансових механізмів пенсійної системи з урахуванням соціальної складової: старіння населення, зміна демографічного складу, глобалізація ринків товарів і робочої сили, зростання зайнятості в неформальному секторі економіки та неповна зайнятість. Тому пенсійне забезпечення слід розглядати не просто як напрям соціального захисту, а як важливу складову фінансової системи, що забезпечує відтворення і розвиток населення та економічне зростання й конкурентоспроможність країни. При цьому надзвичайно важливо організувати пенсійну систему таким чином, щоб у суспільстві (як серед самих пенсіонерів, так і серед інших груп населення) не виникало думки про те, що пенсіонери є утриманцями, тягарем або навантаженням для працюючих чи держави. Саме підхід до пенсійного забезпечення як до форми соціальних і, зокрема, демографічних інвестицій, здатний вирішити цю проблему, адже довге й здорове життя є основоположним правом і вищим благом для кожної людини.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

3.1. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення систем соціального страхування

Реформуючи вітчизняну систему соціального страхування важливо враховувати прогресивний зарубіжний досвід розвитку систем соціального страхування.

Кожна країна має свої особливості розвитку системи соціального страхування. Спектр цих особливостей досить широкий, проте загалом можна провести таку типологію.

Аналізуючи механізми фінансування соціальних видатків, можна виділити наступні їх варіанти:

1. Північно-європейський (Ірландія, Великобританія та скандинавські країни), де за рахунок соціального страхування покривається до половини соціальних видатків. Загальна сума відрахувань до фондів знаходиться в межах 15% ВВП. Слід вказати, що для цих країн може значно коливатись як співвідношення між страховими та бюджетними виплатами, так і загальна частка соціальних виплат у ВВП. Так, у Данії та Швеції загальна частка соціальних видатків, яка становить майже 40% ВВП, водночас соціальне страхування покриває лише чверть цих витрат у Данії та близько половини - у Швеції. В Ірландії ж ці показники становлять 20% та 33% відповідно.

2. Континентальний - найбільш типовими представниками якого є Франція, ФРН, Бельгія та Нідерланди, де частка соціальних видатків у ВВП становить приблизно 30%, дві третини з них покриваються за рахунок систем соціального страхування.

Систему соціального страхування США навряд чи можна класифікувати за типологією ЄС, хоча варто зазначити, що пропорції видатків між бюджетним і

страховим фінансуванням у них належать до другого типу, водночас частка соціальних видатків у ВВП тут значно нижча.

Взагалі можна зауважити, що практично в усіх розглянутих країнах існує тенденція (хоча не дуже яскраво виявлена) до зростання частки систем соціального страхування у фінансуванні соціальних видатків.

За соціальним спрямуванням можна помітити принципову різницю між США, де метою соціального страхування є підтримання мінімального життєвого рівня та країнами ЄС, де воно спрямоване на забезпечення основних життєвих потреб і недопущення суттєвого зниження доходів унаслідок дії факторів соціального ризику.

Найбільш ранній розвиток соціальне страхування отримало у Німеччині та Франції і набуло таких основних видів, як пенсійне, медичне, по безробіттю, від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. В окремих країнах існують інші види (сімейне - у Франції, на випадок піклування та догляду - у Німеччині, Австрії).

Системами соціального страхування управляють працівники та роботодавці через спеціальних представників на паритетних засадах. Певна тенденція до паритетності спостерігається і під час сплати внесків соціального страхування. У більшості країн основний тягар виплат внесків припадає на роботодавців (наприклад, в Італії та Іспанії - приблизно $4/5$, у Нідерландах працівники сплачують $2/3$ загальної суми внесків). Розмір внесків відносно заробітної плати коливається від мінімального в Ірландії до максимального у Франції, Греції та Нідерландах. Фонди соціального страхування утворюються за рахунок трьох джерел: страхових внесків працівників, внесків роботодавців та субсидій держави.

Слід зазначити, що починаючи з ХХ століття практично для всіх країн світу виникає гостра проблема страхування старості, пов'язана зі старінням населення внаслідок збільшення тривалості життя. Зростання числа пенсіонерів створює додаткове навантаження для всієї економіки держави.

Період становлення державного пенсійного страхування за кордоном передбачав одночасний розвиток солідарних і накопичувальних пенсійних

систем. Так, у скандинавських країнах (Данії, Фінляндії, Норвегії і Швеції), а також у Нідерландах, Швейцарії та більшості англосаксонських держав (за винятком США) було запроваджено універсальні пенсійні системи, котрі гарантували мінімальний дохід у фіксованій величині. При цьому джерелом пенсійних виплат слугували податкові надходження до бюджету цих країн. На відміну від згаданих країн, в інших європейських державах (Німеччині, Австрії, Бельгії, Франції, Італії, Іспанії), а також у США пенсійні системи розвивалися за принципами соціального страхування. В таких умовах пенсії були призначені для заміщення втраченого заробітку, а джерелом їх виплати стали страхові внески працівників і роботодавців. Значні відмінності в організації державного пенсійного страхування у різних країнах є до цих пір, але вони не стоять на заваді ефективної реалізації покладених на нього завдань. Це свідчить про те, що досягати цілей державного пенсійного страхування можна різними шляхами. Вони залежать, насамперед, від особливостей історичного розвитку різних держав, а також від специфічних поглядів на роль держави у забезпеченні соціального захисту населення.

Протягом останнього періоду у багатьох країнах світу особливо актуальним є питання реформування пенсійної системи та модернізації ролі держави в цій системі. Причиною цього, серед іншого, є проблеми управління фінансами пенсійних систем. Співвідношення пенсійних виплат до ВВП у розвинутих державах досягли критичних значень. У багатьох розвинених державах співвідношення видатків на пенсії до ВВП перевищило 10%, що спричинило значні проблеми для економіки. Згідно зі статистичними даними Міжнародної організації праці очікується, що відсоток ВВП, який витрачається на здійснення виплат по державному пенсійному страхуванню у більшості країн світу буде збільшуватися і до 2050 року становитиме близько 15% від загального обсягу ВВП цих держав (рис. 3.1).

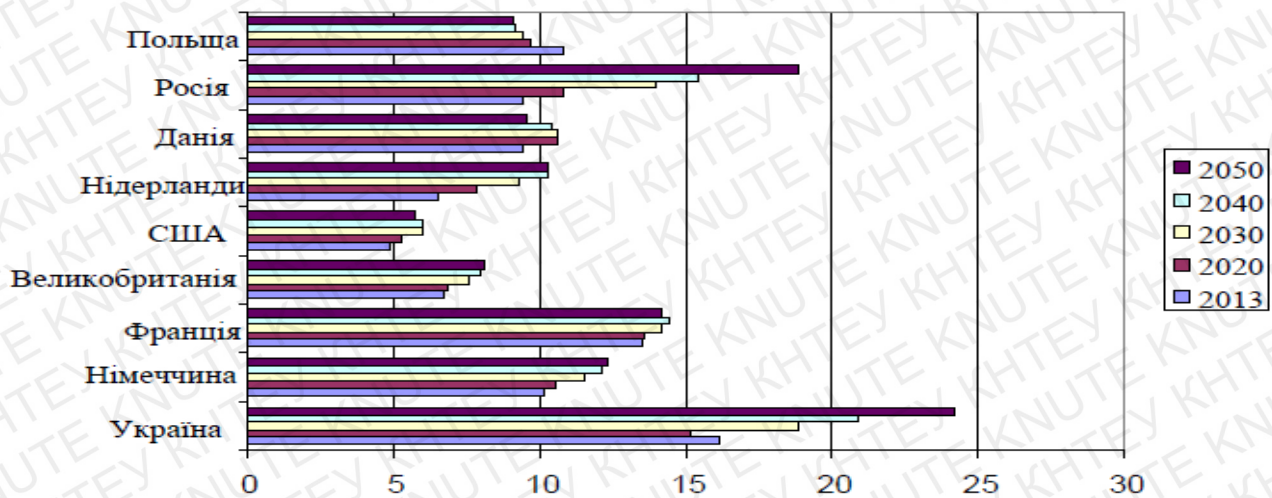

Рис.3.1. Прогнозний обсяг ВВП, що витрачається на державне пенсійне страхування у різних країнах світу, % [60, с.170]

Рис. 3.1 демонструє найвищий рівень фінансування пенсійного страхування в Україні у відсотках до ВВП з державних фондів та прогнозує його збільшення. На нашу думку, метою реформування пенсійної системи має бути все-таки не механічне вирівнювання доходів і видатків Пенсійного фонду, а оптимізація їхніх розмірів. Справжньою ціллю реформування пенсійної системи має стати створення умов для забезпечення гідного рівня життя пенсіонерів, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, зростання людського капіталу та інтенсифікація інших складових сталого розвитку країни.

Частково вирішити проблему надмірного навантаження на державне пенсійне страхування можна завдяки розвитку пенсійної системи на засадах багаторівневості. У розвинених країнах завдання пенсійної системи зазвичай розмежовано між її різними рівнями. У багатьох державах ОЕСР приватні видатки на пенсії є порівнюваними з державними видатками на такі цілі.

Для більш повного вивчення питань, що стосуються наукового дослідження, розглянемо пенсійні системи деяких країн світу та визначимо їх основні складові.

Система пенсійного страхування у Франції одна з найбільш складних в Європі і ґрунтується на двох фундаментальних принципах:

1. Пенсійне накопичувальне страхування: пенсія в цьому випадку виплачується із засобів, що відкладаються особою впродовж трудової діяльності;

2. Солідарність: пенсії виплачуються людям похилого віку з відрахувань тих, що нині працюють.

Базова система пенсійного забезпечення передбачає можливий достроковий вихід на пенсію, також діє система надбавок подружжю, що мають не менше трьох дітей, і одному з подружжя, на утриманні якого знаходиться інший, що не має власної пенсії. Крім того, існує можливість спадкоємства пенсійних прав, а також можливість працевлаштування після виходу на пенсію. В рамках основної системи також можливе отримання пенсії при продовженні трудової діяльності. Пенсіонер, що в цьому випадку продовжує працювати повинен сплачувати зі свого заробітку так званий внесок солідарності до фонду страхування по безробіттю, який складає 10-15%, а 5% сплачує роботодавець.

Фінансування основної системи пенсійного страхування здійснюється за рахунок внесків роботодавців (8,2% фонду заробітної плати) і найнятих робітників (6,55% заробітної плати). Крім того, частину коштів, що направляються на фінансування пенсійного забезпечення, складають дотації із спеціального фонду солідарності, а також у разі потреби бюджетні асигнування. Для осіб вільних професій, дрібних підприємців щомісячні виплати до пенсійного фонду складають 16,35%.

Окрім основних у Франції існують обов'язкові додаткові системи пенсійного страхування. Велика частина обов'язкових додаткових систем страхування через старість зосереджена в рамках двох фондів. Перший (Асоціація режимів додаткових пенсій) охоплює всіх найнятих робітників і фінансується за рахунок обов'язкових внесків підприємців (4% фонду заробітної плати) і найнятих робітників, що сплачують 2% із заробітної плати. Другий фонд (Загальна асоціація пенсійних установ) здійснює обов'язкове пенсійне страхування керівних службовців і управлінських працівників. Розмір внесків за цією системою складає 12%, з яких 8% припадає на роботодавців і 4% на найнятих робітників. Якщо в основних системах пенсійного забезпечення розмір пенсійних виплат, як правило, не перевищує 50%, то в рамках додаткових пенсійних систем він складає близько 20% заробітку, що істотно підвищує загальний дохід пенсіонерів.

Поряд з системою трудових пенсій у Франції існує також система соціальних пенсій. Їх виплата гарантується державою незалежно від характеру і тривалості професійної діяльності. На відміну від пенсіонерів, які одержують трудову пенсію, «соціальні» пенсіонери мають ряд пільг, таких, як безкоштовна юридична допомога, звільнення від податку на житло та земельного податку, безкоштовне телефонне обслуговування та ін. Фінансування системи соціальних пенсій проводиться через фонд солідарності по старості, Доходи якого формуються із коштів, що надходять від стягування загального соціального податку у розмірі 2,4% будь-яких доходів, а також за рахунок частини акцизів та мита на алкогольні і безалкогольні напої.

Пенсія у Франції складає 50% від середньої зарплати за останніх 11 трудових років. Але існує таке поняття, як мінімальна і максимальна державна пенсія.

Широко розповсюджені у Франції різні види соціальних допомог, зокрема: допомога батькам на виховання дітей, допомога сім'ї для найму няні по догляду за дитиною, допомога на дитину дошкільного віку для малозабезпечених, допомога до початку учбового року сім'ям з низькими доходами, допомога багатодітним сім'ям, допомога на працевлаштування, допомога вдовам та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що державне соціальне страхування являє собою обов'язковий і невід'ємний компонент будь-якого розвиненого суспільства, метою якого є забезпечення стабільності суспільного розвитку країни.

3.2. Напрями розвитку фінансового забезпечення системи державного соціального страхування в умовах функціонування єдиного соціального внеску в Україні

Великий масштаб проблем формування інституту державного соціального страхування обумовлений несистемністю і повільними темпами інституційних перетворень у соціальній сфері.

Україна розпочала перебудову державного соціального страхування з початку 2001 року і йде в реформуванні цього важливого напрямку соціальної політики, фактично, європейським шляхом. Адже здійснення державного соціального страхування у нашій країні є функцією самоврядних правових органів — фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Вважається, що якщо держава частину своїх повноважень передає соціальним партнерам, тим самим відбувається зміцнення самої держави. Держава бере на себе лише загальний юридичний нагляд за системою соціального страхування.

Система соціального страхування органічно пов'язана із системою заробітної плати, податковою системою, політичною ситуацією в державі, станом ринку праці, демографічними проблемами в сьогоденні і її динаміки розвитку на майбутнє. На сьогодні ми можемо констатувати, що формування системи соціального страхування не ув'язано із зазначеними вище факторами, які багато в чому визначають якісні її характеристики - рівень пенсій і інших страхових виплат, якість і обсяг послуг по лікуванню й оздоровленню працездатного населення, і тому, побудова ефективної системи соціального страхування в Україні є складним завданням.

На наш погляд, у функціонуванні системи соціального страхування є ряд недоліків, які порушують її фінансову рівновагу:

- 1) наявність високого рівня у всіх сферах економіки тіньового ринку, що розширюється, незареєстровані форми зайнятості, неофіційні і невраховані виплати заробітної плати, що в підсумку знижує рівень соціальних гарантій для зайнятих у цій сфері працівників і істотно звужує (до 25-30%) економічні можливості для фінансування державних позабюджетних соціальних фондів;

- 2) збереження архаїчних положень соціального законодавства, що консервують не страхові механізми придбання прав на пенсійне й інші види соціального страхування, що породжує нездорові стимули відхилення працівниками і роботодавцями від законодавчо встановлених процедур оформлення трудових відносин і сплати в повному обсязі податків і страхових внесків;

3) наявність вкрай високої і невиправданої диференціації в системі заробітної плати і доходів населення в різних секторах економіки і регіонах країни, і при цьому не ув'язано із системою страхових відрахувань і всією системою соціального захисту, і є гальмом розвитку системи соціального страхування;

4) відсутність концептуально вивіреної системи управління соціальним страхуванням у формі демократичних механізмів участі у всіх найважливіших процедурах прийняття рішень основних соціальних суб'єктів (повноважних представників працівників і роботодавців) [35, с.132].

У цьому зв'язку, на наш погляд, необхідно розробити середньострокову програму дій (наприклад, на 3-5 років) з метою завершення в найближчі 5-8 років формування системи державного соціального страхування в Україні, та пов'язати її з реформами в системі заробітної плати, бюджетної та податкової системи. Така програма заходів дозволить забезпечити поступовість і послідовність в роботі уряду, міністерств, відомств, співтовариств суб'єктів соціального страхування (представників працівників, роботодавців і страховиків).

Формування системи обов'язкового соціального страхування в Україні вимагає концептуального і законодавчого вирішення ряду першочергових задач національного масштабу. Найважливішими серед них є:

- розробка доктрини системи соціального страхування для України (філософії соціального страхування і його місця в системі соціального захисту населення, ролі соціальних суб'єктів у питаннях фінансування і управління);
- розробка методологічних основ для формування власного правового поля соціального страхування, що має чіткі законодавчі рамки, що фіксують і не допускають йому змішуватися з правовими полями особистого страхування, з одного боку, і соціальною допомогою, з іншого;
- розмежування функцій і повноважень по організації і керуванню системою й окремими видами соціального страхування основних соціальних суб'єктів (роботодавців, працівників і держави), з рольових їхніх позицій страхувальників, застрахованих, організуючих і контролюючих органів;

- визначення форм, рівнів і механізмів реалізації соціальних гарантій, які забезпечуються різними видами соціального страхування;
- визначення 4-5 базових правових інститутів соціального страхування, які б включали всі можливі види страхових випадків і забезпечення координації їхньої діяльності з метою щільного правового структурування усіх форм і видів захисту;
- визначення фінансових механізмів видів соціального страхування з врахуванням формування оптимального навантаження суб'єктів страхування, пов'язаного з політикою заробітної плати, доходів і податкової політики в країні;
- визначення інструментарію й інфраструктури керування соціальним страхуванням - моделей актуарних розрахунків, інформаційної бази, статусу актуарних центрів і контрольних органів, медико-реабілітаційних служб [35, с.129-130].

Побудова ринкової фінансової моделі соціального страхування має три взаємопов'язаних аспекти: інформаційна безпека та основні напрями її забезпечення, визначення джерел фінансування, як способу нагромадження засобів достатніх для забезпечення гарантій соціального захисту; розподіл фінансового тягаря між основними суб'єктами страхування; способи використання (розподілу і перерозподілу) страхових коштів.

Ринкова модель системи соціального страхування має базуватися на наступних принципових положеннях:

- фінансування забезпечується в основному за рахунок внесків роботодавців та працівників;
- розміри страхових послуг знаходяться в залежності від розмірів внесків. Тільки ті особи, що здійснюють внески мають право на отримання послуг. Особливості демографічного, соціально-економічного розвитку України викликають необхідність змішаного фінансування пенсійного страхування за допомогою методів пільгового пенсійного забезпечення (за рахунок роботодавців і держави);

- важливий елемент фінансової моделі соціального страхування – перерозподіл відповідальності основних суб'єктів соціального страхування [53, с.42].

Отже, одним з важливих напрямів подальшого розвитку системи державного соціального страхування в Україні є врахування інтересів усіх соціальних партнерів, а саме: держави, роботодавців та профспілок (працівників), табл. 3.1.

Це в свою чергу, забезпечить злагоджену роботу фондів соціального страхування, зменшення тіньового сектору заробітної плати, і як наслідок – збільшення розміру виплат при настанні страхових випадків.

Варто зазначити, що законодавство про соціальне страхування потребує подальшого розвитку й удосконалення в частині забезпечення прозорості та публічності діяльності фондів, покращення процесу контролю за фінансовими потоками системи державного соціального страхування.

У законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. №2464 [49], який набув чинності із 01.01.2011 року передбачено здійснення принципових змін організаційно-фінансової системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Законом унеможлиблюється втручання Пенсійного фонду в розподіл сум єдиного соціального внеску, оскільки розщеплення коштів здійснює Державне казначейство. Такий підхід дає змогу значною мірою раціоналізувати використання коштів, але його реалізація вимагає істотних змін як у сфері правового регулювання, так і безпосередньої організації загальнообов'язкового державного соціального страхування. Постає питання про реформування механізму управління цим фондом.

Доцільність реалізації нової концепції соціальних внесків на основі запровадження єдиного соціального внеску підтверджує накопичений досвід інших країн. Така практика застосовується в багатьох країнах Європейського Союзу (Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Португалії, Польщі) [36, с.42].

Таблиця 3.1.

Стан і напрями розвитку державного соціального страхування

Види соціального страхування	Стан	Напрями розвитку сфер соціального страхування з урахуванням інтересів соціальних партнерів		
		інтереси держави	інтереси роботодавців	інтереси профспілок (працівників)
Страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	Функціонує	Збільшення вимог до охорони праці, атестації робочих місць	Профілактичні заходи (навчання персоналу, роз'яснення), перехід на нові, безпечніші технології виробництва, використання екологічно чистої сировини та енергоносіїв	Покращення умов праці, зменшення термінів перебування змїни на небезпечному виробництві, збільшення відшкодувань у разі страхового випадку
Страхування на випадок безробіття	Функціонує	Створення нових робочих місць, працевлаштування соціально незахищених верств населення, забезпечення засобами існування тимчасово непрацездатних	Оперативність підбору персоналу, підвищення його кваліфікації	Збільшення термінів і розмірів виплати з безробіття, швидкий пошук нових вакансій, якісна перекваліфікація
Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням	Функціонує	Покращення демографічної ситуації	Збільшення продуктивності праці	Своєчасне відшкодування лікарняного листа
Пенсійне страхування	Реформування	Впровадження другого рівня пенсійної системи, розвиток недержавного пенсійного забезпечення	Зменшення навантаження на фонд оплати праці	Відповідність пенсії розміру заробітної плати працівника та обсягам сплачених страхових внесків
Медичне страхування	Обговорення можливих варіантів запровадження	Покращення здоров'я нації, розвиток медичної інфраструктури та науки	Покращення ефективності використання робочого часу	Своєчасне та професійне медичне обслуговування

Сучасна система соціального страхування в Україні за своїм змістом не є страховою в класичному розумінні, оскільки зберігає і виконує функції соціального забезпечення (допомоги) – розмір страхових внесків не узгоджується

з рівнем соціального і професійного ризику, обсягом прав і гарантій страхувальників і застрахованих, має місце їх відчуженість від участі в управлінні фондами тощо.

Перед страховиками сьогодні стоїть складне завдання по забезпеченню зростання розмірів страхових виплат, обсягу та якості соціальних послуг, а також підвищення рівня фінансової надійності фондів соціального страхування. Створення розвиненої і платоспроможної системи соціального страхування, здатної компенсувати збиток від непередбачених подій, зміцнення довіри до системи соціального страхування з боку страхувальників, а також населення, можливе тільки при правильній побудові стратегії розвитку даної системи.

Таким чином, політика держави в напрямі побудови ефективної, прозорої, інституційно спроможної системи соціального страхування має включати: збереження автономного характеру функціонування фінансової системи соціального страхування і недопущення її об'єднання з державним бюджетом; поступова децентралізація системи і передача частини функцій управління на рівень трудових колективів та об'єднань роботодавців при збереженні державного регулювання і нагляду; забезпечення транспарентності системи державного соціального страхування; створення банку даних соціального страхування на основі результатів проведення комплексного моніторингу системи, інформаційного та статистичного забезпечення.

Необхідною умовою ефективного функціонування економіки є довіра та співробітництво в організації системи соціального страхування.

Соціальне страхування дозволяє забезпечити реалізацію двох базових принципів побудови цивілізованого суспільства: особистої відповідальності та солідарної взаємодопомоги.

Із розвитком ринкової системи господарювання, що базується на найманій праці, остаточно сформувалися два основних суб'єкти трудових відносин, взаємодія яких виявила відмінність у характері їх інтересів. Саме тому створення організацій, які репрезентують інтереси обох сторін – соціальних партнерів, стало передумовою розвитку соціального партнерства. Партнерські відносини

допомагають поєднати переваги кожної із сторін і на цій основі вирішувати спільні завдання, у тому числі й спрямовані на соціальну підтримку людей, що надзвичайно важливо за сучасних умов.

Досягти балансу інтересів соціальних партнерів в Україні цілком можливо, використовуючи потенціал соціального партнерства, зокрема, у формі спільного управління представниками сторін фондами соціального страхування. Соціальне партнерство – перевірений досвідом більшості розвинених країн механізм вирішення соціально-економічних проблем і регулювання протиріч між роботодавцями, працівниками і державою. По суті, соціальне партнерство відбиває історично обумовлений компроміс, виражає суспільну необхідність соціальної згоди як однієї з основних умов стабільності і прогресу.

Соціальне партнерство як результат взаємодії працівників, роботодавців та держави допомагає збалансувати їх інтереси, виходячи з чого у сфері соціального страхування слід: дотримуватися базових законів, що регламентують правовідносини у сфері державного соціального страхування; сформувати механізм тристороннього (паритетного) адміністративного та фінансового управління коштами фондів державного соціального страхування; створити відкриту інформаційну систему, яка б дозволяла усім платникам єдиного соціального внеску та отримувачам допомоги та послуг знати свої права та обов'язки, передбачала б перевірки накопичуваних страхових справ, а також сприяла б формуванню публічних та державних механізмів контролю за ефективністю управління фінансовими ресурсами фондів; визначити чіткі межі повноважень та відповідальності держави, роботодавців та працівників у сфері державного соціального страхування.

Таким чином, розв'язання нагальних проблем розвитку системи державного соціального страхування на основі використання механізму соціального партнерства дозволить врахувати, перш за все, наблизити систему державного соціального страхування до потреб застрахованих осіб, що сприятиме підвищенню рівня їх соціального захисту, а також, в цілому, врахувати інтереси кожної із сторін соціального партнерства.

Виходячи з вищевикладеного, окреслимо подальші кроки реформування системи державного соціального страхування в Україні:

- удосконалення відповідного соціального законодавства, зокрема в частині запровадження обов'язкового медичного страхування;
- забезпечення додаткових надходжень страхових коштів за рахунок розширення бази сплати страхових внесків, виведення заробітної плати з тіньового сектору економіки;
- забезпечення повної прозорості фінансових потоків для суб'єктів системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- ефективна взаємодія державних і недержавних форм соціального страхування;
- покращення інформаційно-роз'яснювальної роботи фондів соціального страхування з населенням.

Таким чином, питання щодо підвищення рівня соціального захисту населення України і зокрема розвитку видів державного соціального страхування обумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку системи державного соціального страхування у поєднанні з загальнонаціональними соціально-економічними пріоритетами.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення актуальної наукової проблеми реалізації єдиного соціального внеску як важливого джерела доходної бази державного соціального страхування в контексті світового і вітчизняного досвіду, що дало змогу обґрунтувати такі висновки і пропозиції теоретичного та прикладного характеру.

Дослідивши теоретичні засади державного соціального страхування можна стверджувати, що система соціального страхування є однією із важливих складових соціального захисту населення.

В Україні на сучасному етапі розвитку функціонують три цільові страхові фонди з окремих видів соціального страхування.

Дослідження питання розвитку соціального страхування дало змогу дійти висновку, що за рахунок його організації суспільство отримало можливість здійснювати компенсацію наслідків соціальних ризиків шляхом перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення. Економічну основу соціального страхування складають страхові відносини, умови яких являються всезагальними і встановлюються державою.

Фінансова діяльність фондів державного соціального страхування направлена на забезпечення законодавчо встановленого рівня соціальних страхових виплат. Управління страховими фондами здійснюється на паритетній основі державою та представниками застрахованих осіб.

Дослідження зарубіжного досвіду розвитку систем соціального страхування дозволяє стверджувати наступне. Реформуючи вітчизняну систему державного соціального страхування варто звернути увагу на прогресивний зарубіжний досвід в частині використання механізму суспільного контролю за діяльністю інститутів, що отримують повноваження розпоряджатися коштами соціального страхування.

За результатами проведеного аналізу системи державного соціального страхування можна стверджувати, що надходження від сплати страхових внесків складають майже 90% доходів системи державного соціального страхування. При

цьому найбільша частка ЄСВ надходить в доходну частину Пенсійного фонду України, майже 80% від усіх надходжень по сплаті ЄСВ.

В цілому ж можна стверджувати, що до 2015 року запровадження ЄСВ суттєво не вплинуло на формування доходів фондів соціального страхування. Позитивним фактором запровадження єдиного внеску стало лише спрощення процедури по формуванню та поданню фінансової звітності для роботодавців – платників ЄСВ. Проте вже у 2016 році власні фінансові ресурси системи соціального страхування, що формуються за рахунок сплати ЄСВ суттєво зменшилися за рахунок зниження ставки ЄСВ до 22%.

Обґрунтовано, що фінансово самою потужною державною установою соціального страхування являється Пенсійний фонд України.

За результатами аналізу встановлено, що видатки фонду зростали швидшими темпами, тоді як власні доходи росли значно повільніше. В останні роки Пенсійний фонд України став фінансовою установою, яка поглинає значні бюджетні ресурси і при цьому не забезпечує гідну пенсію більшості українцям.

Таким чином, за аналізований період рівень перерозподілу коштів фондів соціального страхування з метою соціального захисту населення є недостатнім, таким, що не забезпечує гідний рівень добробуту застрахованих осіб, особливо тих, які є непрацездатними.

Обґрунтовано, що для забезпечення стабільної роботи фондів державного соціального страхування запропоновано відповідні напрями їх подальшого розвитку:

1. Реформування і гармонізація нормативно-правової бази щодо забезпечення діяльності державних фондів соціального страхування.
2. Удосконалення організаційної структури страхових фондів.
3. Забезпечення дотримання балансу між взятими фондами зобов'язаннями і їх реалізацією. Соціальні виплати в Україні є дуже розрізненими між соціальними верствами, базуються на недосконалому законодавстві, за останні два роки фіксуються розриви між доходами і видатками. Такий підхід є неприпустимим для країни, яка інтегрується в європейське суспільство, тому необхідно

переглянути структуру витрат, уникати тих, що є невластивими для фондів, не виправданими та такими, що передбачають нераціональне використання.

5. Підвищення довіри населення до фондів та налагодження комунікації між донорами та реципієнтами послуг. Це дозволить не лише зробити систему державного соціального забезпечення більш прозорою і доступною для громадськості, але також забезпечити більш глибокий аналіз реального соціального стану та потреб населення.

З метою формування сприятливого середовища функціонування державних страхових фондів, та зменшення тінізації заробітних плат пропонується розробити превентивні та стимулюючі заходи щодо детінізації заробітних плат, оскільки заробітна плата є базою для формування бюджету фондів державного соціального страхування, адже саме з неї сплачуються всі відрахування, які є джерелом наповнення ресурсами фондів, але значний рівень тінізації ринку праці в сучасних умовах формує такі умови, що фонди недоотримують значну частку ресурсів.

Отже, запропоновані стратегічні напрями і їх деталізація за тактичними векторами щодо фінансового забезпечення цих фондів дозволить формувати фінансові ресурси не лише на поточний період діяльності фондів, але й на певну перспективу.

Комплекс запропонованих заходів дозволить поліпшити фінансове забезпечення цих фондів, а також сприятиме їх ефективному функціонуванню у нормативно-правовій, фінансовій, організаційній, кадровій, інфраструктурній сферах.

Реалізація цих напрямів буде сприяти поліпшенню функціонування фондів, зокрема і щодо фінансового забезпечення на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропов В. Модели социальной защиты в странах ЕС / В. Антропов. – Мировая экономика и международные отношения. – 2015. – № 11. – С.70 – 77.
2. Бабич Л.М., Васечко Л.І. Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування України // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №1 (91). – С.158-169.
3. Баранник Л. Б. Проблеми впровадження єдиного соціального внеску в Україні // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2013.– № 2 (18). – С. 10–17.
4. Бондаренко О.М., Зубченко А.П. Єдиний соціальний внесок в контексті нарахувань та утримань із заробітної плати [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_30/Zubchen.
5. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми / Н. П. Борецька. – Донецьк : Янтра, 2011. – 352 с.
6. Бровенко М. О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні // Фінанси, 2010. –. – С.50-56.
7. Васильченко К. Г. Анализ доходов и расходов пенсионного фонда с использованием агентного метода / К. Г. Васильченко // Эффективная экономика: электронное научное фаховое видання. – [Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет] №4. – 2016. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4919>.
8. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Навчальний посібник.- К.: Кондор, 2017. — 352с.
9. Губар О.Є. Організаційні та правові засади соціального страхування в Україні // Формування ринкових відносин в Україні, 2013. - № 7-8. - С.155-162.
10. Губар О.Є. Соціальне страхування у забезпеченні суспільного добробуту // Фінанси України, 2010. - №8. - С.130-136.

11. Гудков Л. Социальное страхование: концептуальные вопросы задействия накопительно-инвестиционных форм // Российский экономический журнал, 2012. - №9. - С.59-66.
12. Гуменюк І. Страхові внески та єдиний соціальний внесок: соціально-правові аспекти порівняння // Юридичний журнал. – 2014. – №3. – Доступний з: <<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2591>>.
13. Денисенко Т. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні / Т. Денисенко // Ефективність державного управління. 36. наук. праць. – 2012. – Вип. 33. – С. 96 – 103.
14. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах та фактах : інформаційна довідка Міністерства праці та соціальної політики України та Пенсійного фонду України. – К., 2017. – 67 с.
15. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році. [Електронний ресурс].– Режим доступу :<http://pensia.ua/ua/gazeta/articles/item/1722-povnyi-zvit-roboty-pensiinoho-fondu-ukrainy-za-2015-rik>.
16. Звіти про формування та використання бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.fse.gov.ua/>>.
17. Звіти про формування та використання бюджету Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.social.org.ua/>>.
18. Іванческул О. Сучасний стан та перспективи розвитку соціального страхування в Україні. [Електронний ресурс] / О. І. Іванческул, О.В. Хацевич // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2017/Economics/78370.doc.htm.
19. Ільїн В.Н. Статистичний аналіз і прогнозування доходів пенсійного фонду на регіональному рівні . Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук . – М.: МЕСІ, 2010. – 23 с.

20. Калінеску Т. В. Соціальне страхування: навчальний посібник / Т. В. Калінеску, Ю. А. Ромновська, О. М. Антіпов. – Луганськ: від СНУ ім В. Даля, 2013. – 516 с.
21. Карамішев Д. Соціальне страхування як механізм реалізації соціальної політики держави / Д. Карамішев, Л. Карамішева // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – №1(5). – С. 128–132.
22. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного пенсійного страхування в Україні // Журнал європейської економіки. – Том 12 (№ 1). Березень 2013. – С. 79 – 95.
23. Кириленко О., Тулай О. Соціальне страхування як інститут сталого людського розвитку / О. Кириленко, О. Тулай // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2015. – Вип. 11. – Т.2. – С. 10 – 17.
24. Кичко І. І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту / І. І. Кичко // Фінанси України. – 2015. – № 4. – С. 148–153.
25. Коваль О. П. Щодо оптимізації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Аналітична записка. [Електронний ресурс] / О. П. Коваль. – 2014. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1171>.
26. Козачук Н.Ф., Поліщук І.П. Єдиний соціальний внесок: переваги та недоліки його впровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2016/Economics/7_97662.doc.htm.
27. Колосок А.М. Соціальне страхування в контексті становлення соціального діалогу // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3 (81). – С. 129–135.
28. Конопліна Ю. С. Система соціального страхування в контексті сучасних економічних і демографічних тенденцій: монографія / Ю. С. Конопліна. – Суми: Університетська книга, 2011. – 100 с.
29. Конопліна Ю. Суспільно-економічні фактори функціонування системи соціального страхування / Ю. Конопліна // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – № 37. – С. 91 – 102.
30. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР.

31. Концепція соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993р. №3758-XII.
32. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / НАН України; Інститут демографії та соціальних досліджень; Державний комітет статистики України / Е.М. Лібанова (ред.). — К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2016. — 356с.
33. Макаренко В. А. Соціальний захист населення: проблеми та тенденції розвитку: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. — Х., 2015. — 20с.
34. Максимчук Є.О. Підвищення ефективності функціонування соціального страхування шляхом введення єдиного соціального внеску//Наукові праці НДФІ. – 2014. - №14(45). – С. 102-110.
35. Мелешко О. В. Історіографія виникнення сучасної системи пенсійного забезпечення як виду соціального захисту населення [Текст] / О. В. Мелешко // Вісник СНАУ. Серія Економіка та менеджмент. – 2016. – Вип. 12/1(33). – С. 115-120.
36. Надточій Б. Соціальне страхування в контексті історії. [Електронний ресурс] / Б. Надточій // Соціальний захист. – 2013. – № 2 – 3. – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua/pensref/publs/SocialProtection/2-2003-1.html>.
37. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист. - 2012. - №2. - С.20-24.
38. Національна система загальнообов'язкового державного соціального страхування: сучасні проблеми та стратегія розвитку / під ред. Е. М. Лібанової; Ін-т демографії та соціол. дослідж. – К., 2016. – 178 с.
39. Новосельська Л.І., Цігуш Ю.Ю. Уніфікація фінансових потоків у системі соціального страхування // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип.19.3. – С.235-238.
40. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98–ВР.

41. Оцінка ефективності використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.fse.gov.ua/>>.

42. Павленко Ю. Світовий досвід функціонування систем соціального страхування. Уроки для України // Україна: аспекти праці №6.– 2017.– С.30-36.

43. Пантелійчук Л. Виплати допомоги з соціального страхування в зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням // Бухгалтерський облік і аудит, № 10.– 2012.– С. 12-17.

44. Петрученко Л.Ю. Державне соціальне страхування населення України на випадок безробіття: Автореф. дис...канд.екон.наук. – Київ, 2010. – 20с.

45. Плиса В.Й. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні: Навч. посібник. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – 160 с.

46. Пономаренко Є. Б. Сучасні тенденції адаптації закордонного досвіду соціального страхування в Україні / Є. Б. Пономаренко // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 1 (13). – Серія: Економічні науки. – С. 309 – 315.

47. Про внесення змін до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо порядку визначення заробітку для обчислення пенсії» : Закон України від 29.03.2016 № 1043-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1043-VIII>.

48. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000р. №2017 – III. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>.

49. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.

50. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.04.1999 р. №1105. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>.

51. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з

тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України від 18.01.2001 р. № 2240–III.

52. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03 2000 р. № 1533-III [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>.

53. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. №2464 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.rada.gov.ua>.

54. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.10.2009 № 1224-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-p>.

55. Руженський М. М. Система соціального захисту населення у транзитивному суспільстві : монографія / М. М. Руженський. – К. : Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості, 2015. – 383 с.

56. Савченко Н. Г. Соціальне страхування: [навч. посіб.] / Н. Г. Савченко. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 172 с.

57. Савченко Н. Формування та використання фінансових ресурсів системи соціального страхування України / Н. Савченко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 1. – С. 110–118.

58. Серватинська І. М. Адміністрування та справляння єдиного соціального внеску: зарубіжні та вітчизняні реалії. / І. М. Серватинська // Глобальні та національні проблеми економіки»: електронне наукове фахове видання. – [Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського]. – 2015. – Вип. 6. – С. 799 – 805.

59. Серватинська І. М. Методика оцінювання використання фінансових ресурсів у державних фондах соціального страхування / І. М. Серватинська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 18. – С. 132 – 135.

60. Серватинська І. М. Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід / І. М. Серватинська // «Світ фінансів». – 2014 р. – Вип. 3. – С. 163 – 172.
61. Сидорчук А. Напрями покращення використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні // Світ фінансів. – 2012. - №2. – С. 33-43.
62. Сідельникова Л. П. Асиметрії формування ресурсів Пенсійного фонду України / Л. П. Сідельникова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2016. – Вип. 18., Ч.2 – С. 162-165.
63. Соціальне страхування: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. – К.: Кондор, 2009. -384с.
64. Столяров В.Ф., Васечко Л.І. Економічний механізм соціального страхування // Фінанси України. – 2014. - №2. – С. 31-43.
65. Тропіна В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / В. Б. Тропіна ; Академія фінансового управління, Науково-дослідний фінансовий ін-т. - К. : НДФІ, 2012. - 368 с.
66. Тропіна В. Перспективи запровадження єдиного соціального внеску в Україні // Світ фінансів. – 2011. - Вип. 2 (11), - липень. – С.102-111.
67. Тропіна В. Роль соціального страхування у фінансуванні державних соціальних гарантій / В. Тропіна, Д. Суховий // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Економіка. – Вип. № 149/2013. – С. 22-27.
68. Трубич С.Ю., Швець В.Є. Формування системи соціального страхування // Фінанси України. - 2015. - №2. - С.110-115.
69. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку: за ред. І.Я. Чугунова. – К.: ДННУ АФУ, 2010. – 848 с.
70. Фінансове забезпечення соціального захисту населення України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Л.М. Клівіденко; Терноп. держ. екон. ун-т. – Т., 2016. – 20 с.

71. Фойгт Н. Формування демографічного потенціалу як передумова реалізації європейського вибору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20050115&n=1-2&y=2015>.

72. Цогла О.О., Хом'як Р.Л. Вітчизняна та міжнародна практика запровадження єдиного соціального внеску [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12573/1/52_261-266_Vis_722_menegment.pdf.

73. Янова С.Ю. Финансовый механизм социального страхования / С.Ю. Янова // Страховое дело. – 2012. – №10. – С. 23-26.